

„Anyja mindig balra szavazott”

BESZÉLGETÉS LOLA ARIASSZAL

„**A** családban mindenki egytől egyig rendőr. ... Én is rendőr vagyok. ... Apám egész életében az éppen hatalmon lévőköt támogatta, tekintet nélkül arra, kik voltak. ... Nem tudom biztosan, mit csinált azokban az időkben, mert nem akar róla beszélni.”¹

Az év, amikor születtem egy generáció vallomása a chilei Pinochet-diktatúráról, amelyet a szülei történetét változatos eszközökkel meglevenítő szereplők gyerekként, nagyrészt a szülők döntésein keresztül éltek meg. És élnek meg ma is, mert a múlt hatásaiban velük maradt. A vallomások darab hangvétele meglepő módon mégsem tragikus: a fiatalok iróniával, bájjal, humorral mesélnék sodródásról, megalkuvásról, ellenállásról – egy diktatúra és saját szülei mindennapjairól. Az argentin Lola Arias darabja a Wien Brut Künstlerhaus-zal és a prágai Divadlo Archával közös turné keretében érkezett novemberben a Trafóba. Az előadás rendezője is, Lola Arias, őt kérdeztük.

– Ez az előadás a chilei diktatúráról szól a te generációd szemszögéből. De te nem chilei, hanem – argentin vagy.

– Eredetileg Argentínában, argentin szereplőkkel készítettem ezzel a koncepcióval előadást *Az életem azután* címmel. 1976-ban születtem – ebben az évben kezdődött ott a diktatúra. A darabot, amelyben hat előadó rakta össze szülei életét, meghívták egy chilei fesztiválra, ott pedig felkértek, hogy tartsak ehhez kapcsolódóan egy workshopot. Ezen találkoztam a most látott szereplőkkel, és elhatároztuk, hogy megcsináljuk ezt az előadást.

– Kik ezek a szereplők? Színészek vagy „civil”ek? Remek előadókat látunk, akik egyedi, életszerű történeteket mesélnek el nagyon személyes tónusban.

– Akad közöttük színész, de többségük „civil”, és mindenkit a történetéért választottam. Nem is klaszszikus értelemben vett színészekként, inkább előadókként vannak jelen a színpadon. Találóbbrnak gondolom ezt a kifejezést, hiszen inkább rekonstruálnak és reprezentálnak, mintsem eljátszanak valakit vagy egy történetet, még ha olykor adódik is ilyen feladat az előadásban.

– Hogyan választottad ki őket?

– Nyilvános felhívásra jelentkeztek első körben, közülük kérdőív alapján válogattam, majd ezt követte egy hosszú, interjú-beszélgetős folyamat, ami már hozzátartozik az előadáshoz, hiszen bizonyos dolgokat ennek során, szüleiüket kérdegetve, nyomozva tudtak meg a szereplők.

– Elfogadják-e, elfogadnák-e a szülei e diktatúráról itt kirajzolódó képet?

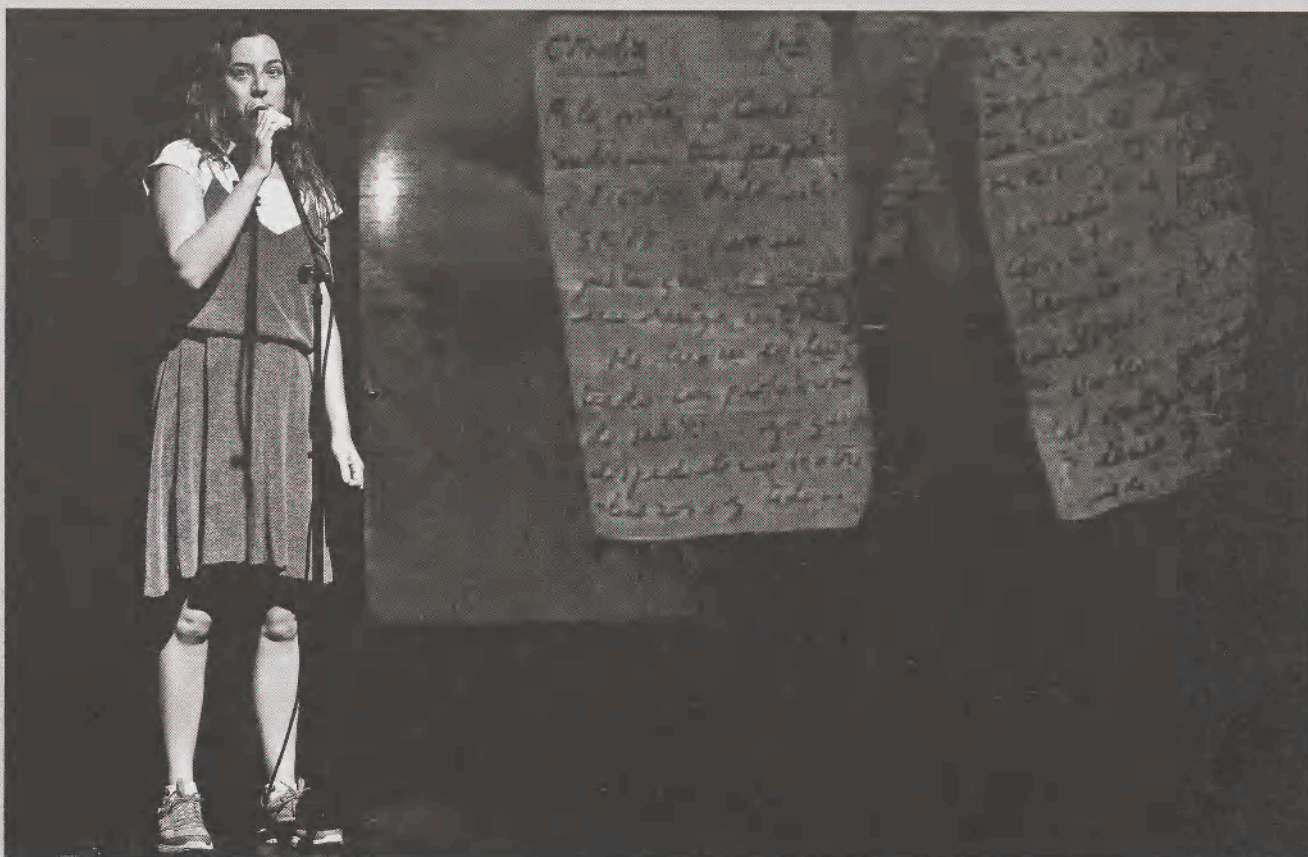
– Ez az előadás nem a diktatúráról, hanem a diktatúra következményeiről fest képet. Nem „a” múltból, hanem az én generációm múltjáról szól – arról, hogy mi hogyan gondolunk vissza. Ez a perspektíva teszi erőssé a történeteket: egyik generáció mesél a másiktól. A szülők számára az volt a legmeglepőbb, hogy a diktatúra elszívása és túlélése óta először tudtak nevetni egy előadáson, amely róluk és ezekről az évekről szól.

– Az előadás jellegzetes vonása a humor. Vajon ez belőled jön, és mindkét előadást jellemezte, vagy a szereplőkből és a közös munkából adódott?

– Mindkét előadásra jellemző, de a közös munka eredménye. Nem változtathatom meg, hogy a szereplők hogyan érznek az elmondott történetekkel vagy a szüleiükkel kapcsolatban – az efféle manipulációt elfogadhatatlannak gondolom. De már van egy kis távolságunk, amiből adott a humor lehetősége, és a humor nem idegen a tragédiától. És nem egyenlő a cinizmussal – az előadók nem „felülről” beszélnek. A nézők nevetésébe pedig mindig keveredik egy kis zavar, hogy vajon szabad-e nevetni ezen egyáltalán.

– Nem minden szülő nevetett. Az egyik előadó elmondja a darabban, hogy az anyja az előadás után nem akart többé szóba állni vele.

¹ Idézet az előadásból.

David Alarcón felvétele

– Igen, voltak szülők, akik hallani sem akartak az egésztől. Az alkotófolyamat sok konfrontációval járt. A résztvevők olyan kérdéseket tettek fel szüleiknek, amelyeket egyébként talán maguknak sem fogalmaztak volna meg, és persze nem mindenre kaptak választ. És igen, voltak olyan szülők, akik nem álltak utána szóba a gyerekükkel, de olyanok is, akik büszkék voltak rá. A szereplő pedig saját élete nyomozójává vált, és többet tudott meg magáról is, a szüleiéről is.

– *Mivel a szereplők a saját múltjukról beszélnek, valódi dokumentumokat mutatnak be, a szülők azonosíthatóak. Nehéz elképzelni, hogy Magyarországon valaki kiálljon a színpadra, és azt mondja: az én apám besúgó volt.*

– Igen, hallottam róla, hogy Magyarországon az ügynökmúlt máig nem nyilvános. A múlt feldolgozottsága szempontjából Argentína és Chile között is van különbség, hiszen míg az argentin diktatúrát komoly felelősségre vonás, tárgyalások és ítéletek zárták le, Pinochet csupán átadta a hatalmat, de sosem ítélték el, és szenátorként egészen a haláláig részt vett a politikai életben. Ezzel együtt a diktatúra után az emberek tudták, hogy ki kicsoda, persze volt példa együttműködésre is a hatalommal, de nem volt titkos besúgóhálózat, csak professzionális titkosszolgálat. Így ez nem egy leleplező előadás.

– *Volt együttműködés, és volt ellenállás – több mozgalomról is szó esik a darabban. Van azonban egy nagyon érdekes momentum. Az egyik szereplő felkéri a többieket, hogy a „bal”, „közép” és „jobb” politikai koordinátái mentén alkossanak sort – először az édesapjuk rekonstruált ideológiai álláspontja szerint. Ez némi – főként a tettek és a gondolatok relevanciája fölötti – vita árán sikerül is. Amikor azonban az édesanyák meggyőződésére kerül sor, hirtelen kiürül a jobboldal, és lökdösődve tolong mindenkivel a baloldalon, harcot víva a felezővonalon, amit senki nem akar átlépní. Pinochet diktatúrája jobboldali volt.*

Az év, amikor születtem című előadásban

– Az anyánkról szeretjük azt gondolni, hogy passzív volt, de „ellenzékien” volt az. Ezt a hitet a női szerepkör teszi lehetővé, amit eleve hatalom nélkülinek, erőtlennek, elszenvadónek, „kisebbséginek” képzelünk: „anya mindig balra szavazott”. Itt látványosan felszínre bukott, hogy így érezzük, de persze nem így van. Mint ahogy nem is minden nő volt passzív – nemcsak férfiak csinálták a forradalmat. De az áldozati helyett a valódi ellenállás, a mozgalmi aktivizmus szerepköre már konfliktust jelent a hagyományos női elvárások szempontjából, és a megítélése korántsem olyan pozitív, mint azt a fenti jelenetből gondolnánk.

– *Például az egyik szereplő az anyjáról mesél, aki kisgyermekét, családját maga mögött hagyva indult egy kubai kiképzésre, hogy később részt vehessen a forradalomban. A következő előadó nem is mulasztja el, hogy ítéletet alkosson: „Én soha nem tennék ilyesmit.”*

– Pontosan. Ez egy nőtől elfogadhatatlan, ha megteszi, örülnek vagy kegyetlenek bélyegzik.

– *Másfelől időnként e mozgalmakon belül létrejöttek családok – ennek is megvan tehát a maga erotikája.*

– Hasonló világnézet, közös cél, rendszeres találkozás – igen. Más családoknál viszont az egyik testvér gerilla, míg a másik a hadseregben szolgál, aztán a diktatúra után együtt élnek az egykori ellenségek.

– *A diktatúra számos helyen, ahogy Magyarországon is, feldolgozatlan. Hívják Chile után máshová is?*

– Igen, rengeteg felkérést kaptam, de nem szentelhetem az egész életemet diktatúráról szóló előadásoknak. Én új projektbe kezdek, de ez a kísérlet és forma ettől még mások számára inspiráló lehet.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE: ADY MÁRIA ÉS HERCZOG NOÉMI

Pataky Klári koreográfiája:

Ahol az álmokat foglyul ejtették

Dusa Gábor felvétele